

„AKTUALNOŚĆ ENCYKLIKI PIUSA XII *MEDIATOR DEI*
W 60. ROCZNICĘ JEJ OGŁOSZENIA”

Lublin, KUL 19 kwietnia 2007 r.

Symposium pod powyższym tytułem zostało zorganizowane przez trzy Katedry Instytutu Teologii Pastoralnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II: Katedrę Historii Liturgii, Katedrę Teologii Liturgii oraz nowo utworzoną Katedrę Liturgiki Pastoralnej.

Obrady rozpoczęły się modlitwą przedpołudniową Liturgii Godzin, którą poprowadził ks. Dominik Samulak, student muzykologii KUL. Po modlitwie głos zabrał ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak, który powitał wszystkich obecnych: ks. dziekana Wydziału Teologii KUL, prelegentów oraz audytorium, którego znaczącą część stanowili księża studenci Instytutu Formacji Liturgiczno-Pastoralnej KUL.

Po słowie powitania głos zabrał dziekan Wydziału Teologii ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki. W swym wystąpieniu stwierdził, że żyjemy w świecie „kakofonii medialnej”. Sytuacja ta domaga się odważnej obecności chrześcijan. Mówca przytoczył stwierdzenie Arystydesa z Aten, że świat istnieje dzięki modlitwie chrześcijan. Konieczny jest proces oczyszczenia myśli, potrzebne jest milczenie, aby dojść do punktu, w którym rodzi się słowo odkupienia. Słowa teologa muszą być narzędziem, przez które Bóg przemawia. Liturgia jest nade wszystko miejscem spotkania z Bogiem.

Uroczystym wydarzeniem w ramach sympozjum stało się wyrażenie wdzięczności i słów uznania ks. prof. dr hab. Zbigniewowi Witowi za Jego ogromny dorobek naukowy oraz pracę dydaktyczną. Dziekan Wydziału Teologii KUL wręczył Dostojnemu Jubilatowi księgę pamiątkową wydaną na Jego cześć. Księga Jubileuszowa to ósmy zeszyt „Roczników Teologicznych”, w którym znalazły się artykuły piętnastu autorów.

Wprowadzenia w tematykę Sympozjum dokonał ks. prof. dr hab. Władysław Głowa, dyrektor Instytutu Teologii Pastoralnej KUL. Mówca przypomniał definicję liturgii zawartą w encyklice *Mediator Dei*, który następnie stała się podstawą określenia liturgii przez Vaticanum II.

Sesji przedpołudniowej przewodniczył ks. prof. dr hab. Jan Józef Janicki z Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

Pierwszy referat¹, zatytułowany „*Mediator Dei*” *przełomowym etapem ruchu liturgicznego*, wygłosił ks. prof. dr hab. Zbigniewa Wit. Prelegent nakreślił kontekst narodzenia się ruchu liturgicznego. Wiek XIX odnotowuje ożywienie nauk teologicznych oraz życia kościelnego, czego przykładem są nowe zakony, bractwa, stowarzyszenia. Jako egzemplifikacja tego procesu przywołane zostało Bractwo Świętego Łukasza, założone w Rzymie w 1810 r., zajmujące się sztuką kościelną. Działalność ruchu liturgicznego zawiera się w latach 1830-1964. Pierwszoplanową postacią w Ruchu Liturgicznym stał się P. Guéranger OSB. Pojmował on liturgię jako modlitwę Kościoła i źródło duchowości dla chrześcijan. Liturgia, będąc „cielesną”, potrzebuje śpiewu, gestu, symboli, przestrzeni. W referacie została przywołana także postać Odo Casela. Od niego pochodzi misteryjne ujęcie liturgii. On też podkreślał obiektywną obecność Chrystusa i Jego zbawczego dzieła w liturgii. W Polsce idee ruchu liturgicznego podjęli przede wszystkim księża diecezjalni. Pierwszym czasopiśmie propagującym ruch liturgiczny na naszych ziemiach był „Tygodnik Kościelny”, założony przez zmartwychwstańców – ks. P. Semenkę i H. Kajsiewicza. Do ośrodków polskich, które podjęły działalność w tej dziedzinie, należały: Tarnów, Płock, Lublin, Lwów, Pelplin, Poznań, Kraków, Wilno. Prelegent stwierdził na zakończenie, że ogłoszenie Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium* Soboru Watykańskiego II należy uznać za zwycięstwo ruchu liturgicznego. Zadaniem aktualnym dzisiaj jest internalizacja liturgii.

¹ Większość referatów jest zamieszczona w niniejszym tomie „Roczników Teologicznych”

Drugi referat wygłosił ks. dr Bogusław Migut. Jego przedłożenie było zatytułowane *Eklezjologia „Mediator Dei”*. Autor, aby bardziej wyczerpująco przedstawić temat, rozszerzył źródła, sięgając do wcześniejszej encykliki Piusa XII *Mystici Corporis Christi*, wydanej w 1943 r. Mówca zauważył, że od IX wieku utrwała się w teologii tendencja, która uznaje, że prawdziwe Ciało Chrystusa to Eucharystia, Kościół natomiast to Ciało Mistyczne. W Wiekach Średnich idea mistycznego Ciała Chrystusa stała się centralną w rozumieniu natury Kościoła. Rozwija ją najpełniej św. Tomasz z Akwinu. Kościół jako instytucja stanowi formę Mistycznego Ciała Chrystusa. Od schizmy wschodniej pojawia się instytucjonalizacja pojęcia Kościoła. W późniejszym czasie teologia instytucjonalna była odpowiedzią na myśl protestancką, która uważała, że prawdziwy Kościół jest w duszach ludzkich.

Encyklika *Mediator Dei* odrzuca naturalizm i błędny mistycyzm. Duszą Mistycznego Ciała Chrystusa jest Duch Święty. Encyklika mówi o mistycznym związku członków Ciała z Chrystusem. Podkreśla zasadnicze znaczenie idei kapłaństwa, która jest fundamentem życia Kościoła. Sobór Watykański II *de facto* nie wnosi rewolucji w stosunku do nauczania *Mediator Dei*. Lud Boży buduje się przez aktualizację Misterium Chrystusa. Kościół buduje się przez Eucharystię – *Ecclesia de Eucharistia*.

Trzecim mówcą w sesji przedpołudniowej był ks. prof. dr hab. Jan Józef Janicki z Krakowa, który podjął temat *Udział wiernych we Mszy świętej według „Mediator Dei”*. Prelegent zaznaczył na początku, że jego wystąpienie będzie miało bardziej charakter dogmatyczny aniżeli liturgiczny. Podejmowana problematyka znajduje swoje miejsce w drugiej części omawianej encykliki, zatytułowanej *Kult eucharystyczny*. Na początku autor referatu skupił się na określeniu relacji między ofiarą Chrystusa na Krzyżu a Mszą świętą. Msza święta jest prawdziwym składaniem ofiary. Jest obecny w niej ten sam Chrystus, który złożył siebie na ofiarę Krzyża. Kapłan używa języka, mowy, rąk Chrystusowi. Inny jest sposób ofiarowania na Krzyżu, inny na ołtarzu. Ofiarowanie na ołtarzu zostało utrwalone przez zewnętrzne znaki. Rozdzielone postacie eucharystyczne oznaczają Chrystusa w stanie ofiary. Jednakowe natomiast są cele ofiary na Krzyżu i Ofiary Eucharystycznej: oddanie chwały Bogu; złożenie należnego Bogu dziękczynienia; zadośćuczynienie, przebłaganie i pojednanie; prośba o błogosławieństwo i łaski. W *Mediator Dei* szeroko jest omawiane zagadnienie kapłaństwa powszechnego wiernych. Udział w kapłaństwie powszechnym oznaczał wówczas mieć te same uczucia, które miał Jezus, a przede wszystkim przyjęcie postawy ofiary. Wierni nie mają władzy kapłańskiej. Uczestniczą w składaniu ofiary przez zewnętrzne postawy, takie jak: odmawianie modlitwy na przemian z kapłanem, niekiedy przynoszą chleb i wino, uczestniczą w śpiewie. Składając jałmużnę, powodują, że kapłan składa ofiarę w ich intencji. W wewnętrzny sposób wraz z kapłanem składają ofiarę przez jego ręce i jednoczą się z jego intencjami, również samych siebie wierni składają w ofierze.

Zagadnienie *Officium divinum* w „*Mediator Dei*” przedstawił się ks. prof. dr hab. Władysław Głowa, dyrektor Instytutu Teologii Pastoralnej KUL. Problematykę tę

podejmuje trzecia część omawianej encykliki, która zawiera następujące kwestie: istota modlitwy brewiarzowej; nakaz modlitwy; miejsce, jakie zajmuje brewiarz w kulcie oddawanym Bogu; psalmy jako element istotny tej modlitwy oraz zachętę do udziału w Nieszporach. Prelegent w swoim wystąpieniu nawiązywał również do posoborowego *Ogólnego Wprowadzenia do Liturgii Godzin*, chcąc w ten sposób ukazać tradycję Kościoła i dokonujące się zmiany. Według *Mediator Dei* modlitwa brewiarzowa jest modlitwą Mistycznego Ciała Jezusa Chrystusa – Głowy i członków. Zakres tych, którzy mają odczuć pożytek duchowy, dotyczy tylko chrześcijan. Ks. Profesor zauważył w tym momencie, że Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum Concilium*, mówi o zbawieniu całego świata. Według *Mediator Dei* do modlitwy tej zobowiązani są kapłani i inni słudzy Kościoła oraz zakonnicy, podmiotem zatem tej modlitwy są duchowni. W obecnym rozumieniu jest to modlitwa całego Ludu Bożego. Według encykliki *officium divinum* jest w funkcji ciągłego uwielbienia Boga. Według ujęcia soborowego Liturgia Godzin jest modlitwą uświęcenia czasu i ludzkiego działania – uświęcenie wyprzedza uwielbienie. Liturgia Godzin to uświęcenie człowieka i uwielbienie Boga.

W dyskusji po tej części sympozjum podjęto sprawę obecności Ducha Świętego w liturgii. W *Mediator Dei* nie ma mowy o Duchu Świętym w Eucharystii. Widzimy doskonale rozwój myśli teologicznej o Eucharystii, czego wyrazem są dwie epiklezy w posoborowych modlitwach eucharystycznych. Ks. prof. Jan Janicki stwierdził, że wcześniejsze nazwy niedziel (np. 10. niedziela po Zesłaniu Ducha Świętego) bardziej podkreślała obecność Ducha Świętego w liturgii i życiu Kościoła niż obecna nazwa „okres zwykły”. Podjęto zagadnienie, jakie elementy ruchu liturgicznego znalazły swe miejsce w encyklice *Mediator Dei*. Odpowiadając na to zagadnienie, wymieniono udział wiernych we Mszy świętej, recytację przez nich niektórych części liturgii, używanie modlitewników. Zauważono, że w Polsce nie ma Centrum Liturgicznego na wzór paryskiego Narodowego Centrum Liturgiki Pastoralnej. Przypomniano, że Sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki starał się o powołanie takiego ośrodka.

O godz. 12.15 w kościele Akademickim uczestnicy sympozjum celebrowali Eucharystię, wzorowo przygotowaną przez ks. dra Andrzeja Rutkowskiego. Homilię wygłosił ks. Jan Mikulski, moderator Unii Kapłanów Chrystusa Sługi.

W części popołudniowej pierwszy referat, zatytułowany „*Mediator Dei*” *początkiem generalnej reformy liturgicznej Piusa XII*, wygłosił ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak. Na początku wystąpienia prelegent podkreślił, że reakcje na ogłoszenie encykliki *Mediator Dei* były pozytywne. Uznano ją za znak czasu. Jej owocem były między innymi rady i komisje ds. duszpasterstwa liturgicznego, które powstały w różnych diecezjach. Przez Burcharda Neunheusera została nazwana wielką kartą programową odnowy liturgicznej. Zaczęto dowartościowywać wymiar biblijny i dogmatyczny liturgii, organizowano kongresy, tygodnie liturgiczne. Śmiałym krokiem była zlecona przez Pius XII odnowa Triduum Paschalnego oraz Wielkiego Tygodnia. Autor przytoczył ocenę Romano Guardiniego, że odnowa liturgii za czasów Piusa XII dokonywała się powoli i z wielkim namysłem.

Drugi referat w części popołudniowej sympozjum wygłosił ks. dr hab. Zdzisław Janiec. Podjął w nim problematykę pobożności ludowej w *Mediator Dei*² Autor skoncentrował się wokół zagadnień: harmonijna relacja między liturgią a pobożnością ludową oraz pobożnością obiektywną a pobożnością subiektywną. Pius XII zachęca do podtrzymania nabożeństw, nowenn, organizowania triduów przed różnymi obchodami liturgicznymi. Zarówno liturgię, jak i pobożność ludową ożywia ten sam Duch. Pobożność obiektywna (działająca *ex opere operato*) nie wystarczy, lecz potrzeba jest również pobożność subiektywna, która wyraża się przez ćwiczenia duchowe i praktyki pobożne. Encyklika artykułuje potrzebę adoracji eucharystycznej, a także podkreśla rolę śpiewu ludowego.

Tytuł ostatniego zaprezentowanego na sympozjum referatu brzmiał: *Muzyka w liturgii w nauczaniu Piusa XII*. Jego autor, ks. dr Piotr Wiśniewski z Płocka, oprócz uwzględnienia encykliki *Mediator Dei* sięgnął do innych dokumentów z czasu pontyfikatu Piusa XII: *Musicae sacrae disciplina* oraz *De musica sacra et sacra liturgia*. Dokumenty te określają cele i zadania muzyki w liturgii. Muzyka została nazwana współpracownicą świętej liturgii. Pius XII nakreślił przymioty muzyki kościelnej, którymi są: świętość, doskonałość i powszechność. Autor wyjaśnił te określenia. Świętość muzyki kościelnej oznacza, że nie powinna ona wywoływać skrajzeń świeckich, doskonałość formy oznacza piękno, powszechność zaś to możliwość wykonywania muzyki w całym Kościele, a taki wymóg spełnia chorał gregoriański. Autor szeroko przedstawił zasady muzyki liturgicznej w powyższych dokumentach, nie unikając krytycznej oceny obecnego stanu muzyki kościelnej.

Po wygłoszeniu referatów wywiązała się wielowątkowa dyskusja. Ks. prof. dr hab. Zbigniew Wit uczynił dopowiedzenie o pieśni nabożnej. Pojawiło się pytanie, co można uczynić w liturgii, aby usunąć z niej „archaizmy” Czy są jakieś sankcje wobec duchownych, którzy dopuszczają się nadużyć w liturgii? Ks. prof. dr hab. Czesław Krakowiak zauważył, że między innymi chęć powrotu do liturgii trydenckiej jest związana z wielkimi nadużyciami, które pojawiły się w liturgii po Vaticanum II. W związku z tym wierni mają wątpliwość, czy uczestniczą jeszcze we Mszy katolickiej. Wydaje się im, że powrót do liturgii trydenckiej byłby najlepszym zabezpieczeniem przed różnymi subiektywnymi zmianami. Ks. dr hab. Zdzisław Janiec stwierdził, że wierność przepisom liturgicznym jest wyrazem miłości do Kościoła. Dyskutowano również na temat nabożeństwa Drogi krzyżowej (tematyka stacji) oraz wystawienia Najświętszego Sakramentu – czy może być dokonywane podczas nabożeństw majowych lub październikowych?

Ks. Piotr Petryk

Instytut Teologii Pastoralnej KUL

² Por. Z. Janiec. *Problematyka pobożności ludowej w Mediator Dei*. „Anamnesis” 13:2007 nr 51 s. 75-81.